

Subnational EU-forvaltning – tendenser i 90'erne

Kandidatstipendiat Lars Thore Jensen,
Institut for Erhvervsret og Politologi, Odense Universitet

1. Indledning

Efter mere end 20 års dansk medlemskab af EF/EU er der flere tegn på, at de subnationale forvaltnings – amters og kommuners – forhold til institutioner udenfor nationalstaten er under forandring. Mest synligt er det, når grupper af amter, enkelte amter og sågar enkelte kommuner – i ofte patetiske vendinger – erklærer, at de udgør en dansk region i et kommende Regionernes Europa. Fænomenet er ikke kun dansk. I generelle vendinger vurderer Colin Crawford (1992), »There is no doubt that the link between EC powers and the local authorities is becoming greater in terms of substantive issues.« (p. 83). Argumentationen i Danmark følger en relativt lille og homogen befolkning, på grund af andre mønstre end i de dele af Europa, hvor separatisme og relativ økonomisk velstand/fattigdom gør Regionernes Europa til et mere kontroversielt tema på den politiske dagsorden.

I Danmark konstateres det først, at de samlede driftsudgifter i amter og kommuner udgør 53% af de samlede offentlige driftsudgifter. Danmark er dermed det europæiske land, hvor amter og kommuners andel af den offentlige sektor er størst. Det konstateres dernæst, at EU's lovgivningsinitiativer får stadig større betydning for medlemsstaternes lovgivning. Den tidligere formand for EU-Kommissionen, Jacques Delors, har ligefrem

spået, at »Om ti år vil 80% af de økonomiske, måske også de skattemæssige og sociale regler være af fællesskabsoprindelse«. Med de to konstateringer er der kun et lille spring til et forsvar for, at den danske stat i fremtiden bør overføre en del af sin politiske magt og autonomi til EU samt til de subnationale forvaltningsinstitutioner. Nationalstaten er dermed dømt til at spille en mindre rolle i fremtidens politiske Europa. Dommen fældes også af repræsentanter for nationalstaten. Tidligere statsminister Poul Schlüter, er ofte blevet citeret for, at »den klassiske nationalstat er for stor til at løse mange af morgendagens problemer, som bedre kan klares regionalt, og for lille til at løse andre, der kræver en international ramme.« Tilmed vurderes udviklingen ofte som irreversibel og nærmest deterministisk. Regionernes Europa vil afløse Fædrelandenes Europa.

En nærmere analyse af tendenserne i begyndelsen af 90'erne tillader imidlertid ikke en forudsigelse, der entydigt nedtoner nationalstatens rolle i forhold til den subnationale forvaltning. Flere af de tendenser, som anvendes til at argumentere for amter og kommuners øgede betydning i Europa, er tendenser, der ikke – eller kun i beskedent omfang – fører til opbygning af en subnational EU-forvaltning. Andre tendenser er kun indirekte forbundet med en ny rolle for enkelte amter og kommuner i Danmark.

Nedenstående indeholder først en kortfattet kritik af integrationsteoriernes og interdependensteoriernes anvendelighed i studiet af den subnationale EU-forvaltning. Efterfølgende redegøres kort for de større brud, som har sat EU på dagsordenen i danske amter og kommuner. I afsnit 4 argumenteres der for, at en række af de tendenser, der ved en overfladisk betragtning får konsekvenser i de subnationale forvaltninger, reelt kun vedrører den subnationale EU-forvaltning inddirekte. Udviklingen medfører derimod en ændret arbejds-situation for de kommunale interesseorganisationer. Endelig indeholder afsnit 5 en gennemgang af de tendenser, der i danske amter og kommuner medfører opbygningen af en egentlig ekspertise i EU-anliggender.

2. Den manglende teoretiske fundering

I studier af den generelle europæiske integration efterlyses ofte nytolkninger af de klassiske integrationsteorier, som i deres nuværende form ikke – eller kun vanskeligt – lader sig anvende til at beskrive den nyere udvikling i det europæiske samarbejde. Manglen på teoriudvikling bliver større når analyseniveauet flyttes fra nationalt- og internationalt plan til det subnationale plan. Integrationsteoriene har i betydeligt omfang fokuseret på nationale beslutningsprocesser, samt på om- og hvordan der skulle opbygges supranationale institutioner. Betydningen af de subnationale myndigheder for den europæiske institution overses i de klassiske integrationsteorier. For politologer er en af de største udfordringer for studiet af den subnationale EU-forvaltning dermed, at begrebs- og teoridannelsen kun er svagt udbygget. Svenskeren Bjarne Lindström (1992) har derfor efterlyst »...en ny økonomisk-politisk integrationsprincip som vilar på ett allt intimare samspel mellem den övernationella och den regionala nivåns aktörer.« (p. 23)

Som alternativ til integrationsteoriene kan en del af begrebsapparatet fra interdependens-

teoriene (Keohane og Nye 1977, 1987) anvendes i studiet af amter og kommuners arbejde med internationale forhold. I interdependensteoriene kan skellet mellem *føl-somhed* og *sårbarhed*¹ anvendes til at begrunde tilsyneladende ligestillede subnationale forvaltningers forskellige respons på den europæiske integration.

Interdependensteoriene fokuserer på den stigende globale kompleksitet. Årsager til amterne og kommunernes stigende interesse for EU og verden udenfor Danmark kan derfor findes i denne kompleksitet. Globale markedsliberaliseringer, udvikling af ny kommunikationsteknologi, vækst i internationale organisationers betydning samt generel vækst i internationale transaktioner er alle delforklaringer på den stigende kompleksitet. Samlet indgår delprocesserne endvidere i en række definitioner på begrebet internationalisering.

Delforklaringerne på den øgede globale kompleksitet bliver, ved anvendelse af interdependensteoriene, samtidig forklaringer på, hvorfor subnationale myndigheder opbygger egne EU-forvaltninger. Disse delforklaringer på den øgede internationale kompleksitet er dog relativt ukonkrete, og interdependensteoriene følgelig, som eksempelvis påpeget af den tyske integrationsforsker Beate Kohler-Koch (1990, p. 123), vanskelige at anvende til empiriske studier.

Generelt vurderer Lars Blichner og Linda Sangolt (1993) i deres gennemgang af internationaliseringen af den offentlige forvaltning, at »Statsvidenskaben er blitt en fange av sin grunnleggende analyseenhet. Begreps- og teoriutvikling har ikke holdt tritt med politikens internasjonalisering. Både med hensyn til teoretisk vinkling og empirisk fokus har statsvitenskaplige studier bare i begrenset grad fanget opp det interaktive, komplekse samspillet mellom flere styrings- og beslut-

ningsnivå, institutioner og aktørgrupper subnasjonalt, nasjonalt og internasjonalt» (p. 172).

Det er ikke kun teori- og begrebsdannelsen, som i studiet af subnationale EU-forvaltninger er svagt udbygget. Også de empiriske data til gennemførelse af komparative studier er temmelig mangelfulde. Eksempelvis vurderer Alexander Murphy (1993) i sin gennemgang af internationale forbindelser mellem forskellige regioner i Europa, at »...there is a small but growing literature on cross-border contacts and the links that are being formed among geographically dispersed sub-state regions. Documenting these developments is often exceedingly difficult, since the dominance of state-centered thinking ensures that so much of the available data is organized along state lines« (pp. 106-108). I Danmark er disse forhold imidlertid dokumenteret med to undersøgelser. Data om kommunernes forhold til EF blev indsamlet ved en survey i 1990 (Klausen og Jensen 1993). Data om amternes internationale engagement er blevet indsamlet ved interviewundersøgelser i samtlige amter i 1992/1993 (Jensen 1993).

Sammenfattende må det dog konstateres at studiet af den subnationale EU-forvaltningen hverken teoretisk eller empirisk er et overstuderet område.

3. Udviklingen frem mod 90'erne

Årsagen til den manglende akademiske opmærksomhed overfor den subnationale EU-forvaltning skal formodentlig søges i tre forhold. For det første har forhold vedrørende amter og kommuner primært været opfattet som rene indenrigspolitiske anliggender. Det har i Danmark været antaget, at internationale aktiviteter har ligget udenfor kommunalfølgemagtens grænser². For det andet har dansk udenrigspolitik været opfattet som et regeringsanliggende. Den snævre juridiske fortolkning af ansvaret for udenrigspolitikken

kan støtte sig til Grundlovens §19, som indeholder en bestemmelse om, at »Kongen handler på rigets vegne i mellemfolkelige anliggender«. Endelig har amter og kommuners internationale aktiviteter traditionelt ikke været særlig omfattende. Amter og kommuners internationale aktiviteter har typisk taget udgangspunkt i det ikke særligt forpligtende venskabsby-samarbejde. I Danmark er det navnlig Foreningen Norden, som siden 50'erne og 60'erne har arbejdet på at styrke venskabsby-forbindelserne mellem byer i de nordiske lande.

For at styrke den europæiske integration har EU valgt samme strategi som Foreningen Norden. Oprettelse af venskabsby-forbindelser mellem byer indenfor fællesskabet støttes derfor økonomisk af EU. Oprettelsen af nye venskabsby-forbindelser søges endvidere anvendt strategisk, som et led i den lokale og regionale erhvervspolitik³. Nye venskabsbyer søges valgt ud fra analyser af, om erhvervsstrukturen i den nye venskabsby kan være til gavn for det hjemlige erhvervsliv.

Danske amter og kommuners internationale forbindelser er gennem de sidste 10 år ikke blevet ændret, som en funktion af en kontinuerlig proces. Udviklingen kan snarere beskrives med tre brud, der lader sig fastlægge tidsmæssigt.

Det første brud, som ændrede amter og kommuners forhold til det internationale samfund, var en markant informationsspredning. For de fleste amter og kommuners vedkommende blev opmærksomheden første gang rettet mod EF ved årsskiftet 1984/1985. Forhenværende EF-kommissær og nuværende borgmester i Hjørring, Poul Dalsager, erklærede da at danske amter og kommuner kunne hente millioner i EF's forskellige fonde. En lang række amter og kommuner søgte derfor at opnå den økonomiske støtte, de ikke havde været opmærksomme på tidligere.

Det andet brud var den ændring i amter og kommuners internationale kontekst, som indtrådte i forbindelse med diskussionerne om Den europæiske Fællesakt i 1986. Diskussionerne om Fællesakten klargjorde, at de markedsliberaliseringer, som er kernen i Det indre Marked, kunne få afgørende betydning for det lokale- og regionale erhvervsliv. Markedsliberaliseringerne blev ikke alene anset for en trussel mod små og mellemstore virksomheder. Markedsliberaliseringerne synliggjorde samtidig en chance for nye afsætningsmarkeder i de virksomheder, der ikke tidligere havde beskæftiget sig med eksport. Erkendelsen heraf førte til en forøget interesse for en mere aktiv lokal og regional erhvervspolitik i de danske amter og kommuner.

Det tredje brud, der bragte EU på amter og kommuners dagsordener, var de ændringer, som fulgte med det politiske sammenbrud i Østeuropa. Sammenbruddet tydeliggjorde et østeuropæisk behov for den ekspertise, som de subnationale myndigheder var og er i besiddelse af. Ikke mindst indenfor miljø- og tekniksektoren er Østeuropa blevet set som et område med eksportmuligheder. Oprettelsen af europæiske og nationale støtteordninger til det østeuropæiske engagement har derefter fremmet amter og kommuners muligheder for at vende sig mod Østeuropa.

Informationsspredning, det indre marked samt det østeuropæiske sammenbrud har betydet, at subnationale myndigheders interesse for EU er blevet fremmet i mindst tre brud. De enkelte brud har bevirket, at der i enkelte amter og kommuner er blevet opbygget en egentlig EU-forvaltning.

4. Den indirekte EU-forvaltning

Udviklingen frem mod 90'erne har fremmet en række tendenser, som kun indirekte vedrører den subnationale EU-forvaltning. Som konsekvens af Danmarks medlemskab af EU

kan to tendenser, der indirekte vedrører den subnationale EU-forvaltning, identificeres. For det første påvirker EU den lovgivning, der administreres af amter og kommuner. For det andet tilpasser de kommunale interesseorganisationer sig den nye beslutningsprocedure.

Hovedparten af de lovgivningsinitiativer, der kommer fra EU, filtreres gennem den nationale lovgivningsproces. Her implementeres langt hovedparten af direktivforslagene problemløst i dansk lovgivning. Selvom lovgivningsinitiativerne fra EU vedrører ansvarsområder, der administreres af amter og kommuner, berøres amter og kommuner kun indirekte. Årsagen hertil er, at EU-direktiver ikke er umiddelbart anvendelige. Først skal direktiverne implementeres i dansk lovgivning. For det enkelte amt eller den enkelte kommune er der ingen forskel på, om ændring af et givet lovområde udspringer af et nationalt initiativ eller et EU-initiativ. Af samme årsag nødvendiggør en eventuelt tættere EU-regulering af de økonomiske, skattemæssige og sociale regler ikke et større EU-engagement i de subnationale myndigheder.

Som interesseorganisationer indenfor det kommunale område har Amtsrådsforeningen og Kommunernes Landsforening dog en naturlig interesse i lovgivningsinitiativer, som berører deres medlemmer. De to organisationer har derfor eksempelvis arbejdet på at få sæde i en række af de specialudvalg, som er første led i koordinationen af Danmarks arbejde med EU's beslutningsproces⁴. Interesseorganisationernes arbejde med EU-spørgsmål forløber efter andre retningslinier end den EU-forvaltning, som findes i de enkelte amter og kommuner. De to kommunale interesseorganisationer etablerede allerede i 1989, sammen med Københavns og Frederiksberg kommuner, et fællessekretariat, der skulle medvirke til en fælles optræden i EU-anliggender. Siden er Det fælleskommunale EF-sekretariat

blevet opløst. De to organisationer har nu etableret hver deres kontor i Bruxelles.

De kommunale interesseorganisationer er blevet udpeget til at besætte de 9 danske pladser i Regionsrådet. Regionsrådet blev oprettet med ratificeringen af Maastricht-Traktaten. I EU's beslutningsprocedure er Regionsrådet tiltænkt en rådgivende funktion i forhold til EU's Ministerråd og Kommissionen.

Amtsrådsforeningen og Kommunernes Landsforening er ligeledes medlemmer af CEMR (Council of European Municipalities and Regions), som er den europæiske sammenlutning af interesseorganisationer for subnationale myndigheder. Nyhedsbrevet *EU & Kommunerne*, som udgives af de kommunale interesseorganisationer, er for de fleste amter og kommuners vedkommende hovedkilden til information om EU stof af interesse for subnationale myndigheder.

Sammenfattende må det konkluderes, at selv om den lovgivning, der administreres af amter og kommuner, berøres af EU-lovgivningen, så medfører det ikke opbygning af en egentlig subnational EU-forvaltning. For det andet er det primært de kommunale interesseorganisationer, som engagerer sig i forhold til europæiske institutioner. Disse forhold må ikke forveksles med opbygningen af en egentlig subnational EU-forvaltning.

5. Den subnationale EU-forvaltning

Enkelte tendenser viser, at amter og kommuner opbygger en egentlig subnational EU-forvaltning. Dette sker specielt som et led i den regionale og lokale erhvervspolitik, der i de seneste år har været et ekspanderende policyområde i danske amter og kommuner. Udover erhvervspolitikken har arbejdet med at skaffe ekstern finansiering og arbejdet med offentlige licitationer ført til opbygning af

speciel EU-ekspertise i de enkelte amter og kommuner.

Etableringen af det indre marked bragte fornyet interesse til erhvervspolitikken, og som et element heri internationaliseringen⁴. Internationaliseringen i almindelighed og EU-rådgivning i særdeleshed er blevet en del af den regionale og lokale erhvervspolitik. Typisk er en eventuel EU-funktion samlet i amtets eller kommunens erhvervsafdeling. Det er også indenfor erhvervsrådgivningen, at man skal finde hovedårsagen til, at kommuner og amter har oprettet deres egne repræsentationer i Bruxelles. Århus, Aalborg og Odense kommuner har siden 1990 haft egne repræsentationer i den belgiske hovedstad. Aalborg Kommunes kontor drives i samarbejde med Nordjyllands Amt. I 1994 oprettede også Ringkøbing Amt sit eget kontor i Bruxelles. Etableringen af udlandsrepræsentationer er ikke forbeholdt danske subnationale myndigheder⁵. I Bruxelles findes over 50 kontorer, repræsenterende subnationale myndigheder i hele EU.

På specielle områder søger amter og kommuner om medfinansiering af bestemte programmer fra EU's forskellige fonde. EU's regionalpolitik medfører, at ikke alle subnationale myndigheder har lige gode muligheder for at opnå støtte fra EU. Specielt Nordjyllands-, Storstrøms- og Bornholms amt har haft glæde af EU's regionalstøtte. Fra 1990 er EF's/EU's socialfond blevet regionaliseret. Regionaliseringen indebærer, at der i hvert amt samarbejdes om at fordele de penge, som stilles til rådighed fra EU's socialfond.

Endelig er det blevet tydeligt, at licitationsreglerne tvinger amter og kommuner til at udbyde større indkøbsordrer og byggeordrer i EU-licitation. Fremover skal også kontrakter om tjenesteydelser på mere end 1,6 mill. kr. udbydes i EU-licitation. Reglerne om tjenesteydelser kommer eksempelvis til at gælde

hovedparten af de kontrakter, som mange amter og kommuner har indgået med private vognmænd om varetagelsen af den kollektive trafik. EU's licitationsregler er formodentlig det område, hvorpå det enkelte amt og den enkelte kommune har følt den største direkte EU-indflydelse på den daglige forretningsgang.

En lang række af de tekniske forvaltninger i større kommuner og i amterne er involveret i støttede projekter i det tidligere Østeuropa. Disse projekter gennemføres typisk i samarbejde med et eller flere private firmaer. For den subnationale myndighed er de fleste projekter i Østeuropa formodentlig ikke lønsomme på kort sigt. Ses projekterne imidlertid som en del af en mere langsigtet erhvervspolitik, kan det østeuropæiske engagement vise sig at være en lønsom investering.

Udviklingen i de internationale aktiviteter har i flere amter medført, at egentlige politiske programmer for de internationale aktiviteter er blevet opstillet. Storstrøms Amt og Vestsjællands Amt var formodentlig de første subnationale myndigheder, som vedtog politisk behandlede strategier for amtets internationale aktiviteter. I Storstrøms Amt er programmet allerede blevet revideret, og retningslinierne præciseret.

I de danske grænseegne har det længe været diskuteret, om der skulle oprettes transnationale regioner. Årsagen til, at der arbejdes med oprettelse af transnationale regioner, er som påpeget af James Scott (1989), at grænseregioner kan karakteriseres som »...*incomplete growth poles* where customs barriers, competing infrastructures, and an underutilization of available resources hinder economic expansion.« (p. 149) Sønderjyllands Amt og enkelte kommuner i amtet har eksempelvis i mange år samarbejdet med Slesvig-Holsten. De subnationale myndigheder i Storkøbenhavn har netop uddybet deres samarbejde

med de subnationale myndigheder i Malmøregionen. Indholdet i- og omfanget af disse transnationale regioner er dog ikke af et sådan omfang, at det berører hele den kommunale institution. I skabelsen af transnationale regioner spiller udviklingen af erhvervspolitikken en dominerende rolle.

6. Opsummering

Alexander Murphy (1993) har tilkendegivet, at »The challenge is to consider whether and how Europe may be altering its traditional regional structure as it moves toward a more closely integrated political economy« (p. 105) Ovenstående artikel skulle imidlertid gerne, med kommunalforskeren Mike Goldsmith's (1993) ord, have efterladt indtrykket af, at »...it is possible to over-emphasize the importance of Brussels as a center of decision-making and to ignore the continued importance of the intergovernmental relation within the nation state.« (p. 683) At overvurdere EU's betydning for amter og kommuner er specielt en fare, såfremt tendenser, der ovenfor er beskrevet som indirekte EU-forvaltning, tages til indtægt for, at hver kommune skal udgøre sin egen europæiske region.

Der er dog klare tegn på, at enkelte amter og kommuner til stadighed skænker EU større opmærksomhed, ikke mindst i forbindelse med tilrettelæggelsen af den regionale og den lokale erhvervspolitik. Den øgede opmærksomhed udmønter sig ligeledes i oprettelsen af administrative enheder, hvor EU er det egentlige arbejdsområde. Det daglige arbejde i de fleste dele af amter og kommuner er dog stort set uberørt af integrationen indenfor EU.

Noter

1. En politisk enheds følsomhed er defineret som de omkostninger, denne enhed må bære i forbindelse med en handling fra eksterne aktører. En politisk enheds sårbarhed omfatter enhedens

muligheder for at substituere fra den omkostning, som eksterne aktører har påført enheden.

2. Fra »Indenrigsministeriets afgørelser og udtalelser om kommunale forhold« kan hentes enkelte andre eksempler på danske kommuners overtrædelse af kommunalfuldmagten i forbindelse med det internationale engagement. I 1990 udtalte indenrigsministeriet sig mod kommuners deltagelse i anpartsselskaber, der skulle administrere internationale handelskontrakter. I 1983 udtalte indenrigsministeriet sig imod, at en kommune kunne erklære sig som atomvåbenfri zone. I 1987 udtalte indenrigsministeriet sig ligeledes imod, at kommunerne opsagde deres kontrakter med A/S Dansk Shell som protest mod apartheidpolitiken i Sydafrika. Indenrigsministeriet støttede dog i 1989, at en kommune ydede et økonomisk bidrag til bevarelse af regnskov.
3. Vejle Amts overvejelser i forbindelse med arbejdet med at skaffe sig et eller flere nye venskabsamter er et eksempel herpå.
4. Panayotis Soldatos (1991, p. 346) vurderer ligefrem, at der er tale om »...the urgent dilemma »internationalize or perish«.
5. Danske amter og kommuner har ikke udelukkende åbnet faste repræsentationer i Bruxelles. Århus Kommune har et business-center i Sct. Petersborg. Aalborg Kommune har et business-center i Riga. Fyns Amt har en kulturmedarbejder i Litauen, og Storstrøms Amt har taget initiativet til etablering af et dansk hus i Gdansk i Polen. Disse amtslige/kommunale udlandsrepræsentationer anvendes i den regionale/kommunale erhvervspolitik. Virksomheder indenfor amtet/kommunen som geografisk område kan hente assistance fra disse kontorer i forbindelse med handelsfremstød.

Litteratur

- Blichner, Lars C. & Sangolt, Linda (1993), »Internasjonalisering av offentlig forvaltning«, i Per Lægveid & Johan P. Olsen (red.), *Organisering av offentlig sektor: Perspektiver – reformer – erfaringer – udfordringer*, Oslo: TANO, pp. 171 – 199.
- Crawford, Colin (1992), »European Influence on Local Self-Government?«, *Local Government Studies*, vol. 18, pp. 69 – 85.
- Delors, Jacques (1988) »Tale til Europaparlamentet«, 6. juli 1988.
- Goldsmith, Mike (1993), »The Europeanisation of Local Government«, *Urban Studies*, Vol. 30, Iss. 4/5, pp. 683-699.
- Indenrigsministeriets afgørelser og udtalelser om kommunale forhold*, årlig udgivelse fra indenrigsministeriet siden 1981, København.
- Jensen, Lars Thore (1993), »De danske amter og internationaliseringen: En statusrapport«, *Kommunalpolitiske Studier*, nr. 2, Den Kommunalpolitiske Forskningsgruppe ved Institut for Erhvervsret og Politologi, Odense Universitet.
- Keohane, R.O. & J.S. Nye (1977), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little Brown.
- Keohane, R.O. & J.S. Nye (1987), »Power and Interdependence revisited«, *International Organization*, 41, 4, Autumn, pp. 725-753.
- Klausen, Kurt Klaudi & Lars Thore Jensen (1993), *Primærkommunerne og EF*, Politologiske skrifter fra Institut for Erhvervsret og Politologi, Odense Universitet, Nr. 1.
- Kohler-Koch, Beate (1990), »Interdependenz«, *Politische Vierteljahresschrift: Theorien der internationalen Beziehungen*, Sonderheft, vol. 31, nr. 21, pp. 110-129.
- Lindström Bjarne (1992), »Nationalstaten, regionerna och det framtida Europa. På väg mot en ny territoriell integrationsmodell«, i L. Hede-gaard, B. Lindström & N. Veggeland (red.), *Regionalpolitikken utfordres*, København: NordREFO & Akademisk Forlag, pp. 11-44.
- Murphy, Alexander (1993), »Emerging regional linkages within the European community: Challenging the dominance of the state«, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, vol. 84, Iss. 2, pp. 103-118.
- Schlüter, Poul (1988), tale i The American-European Community Association, 20. september 1988. The Reform Club, London.
- Scott, James W. (1989), »Transborder Cooperation, Regional Initiatives, and Sovereignty Conflicts in Western-Europe – The Case of the Upper Rhine Valley«, *Publius-The Journal of Federalism*, Vol 19, Iss 1, pp 139-156
- Soldatos, Panayotis (1991), »Strategic Cities Alliances – An Added Value to the Innovative Making of an International City«, *Ekistics-The problems and science of human settlements*, Vol 58, Iss 350-, pp 346-350.